

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar
Történelemtudományi Doktori Iskola
Modernkori Doktori Program

Nagy Georgina

A független Algéria első évtizede és a magyar kapcsolat, 1962–1971

Doktori értekezés tézisei

Témavezető:

Prof. Dr. J. Nagy László professor emeritus

Szeged

2016

I. Rövid historiográfiai áttekintés

Algéria történelme a Szegedi Tudományegyetem Történelemtudományi Doktori Iskolájának egyik fő kutatási területe, mely szerves részét képezi az arab–magyar kapcsolatok feltárásának. Jelen dolgozat témája a független Algéria első évtizedének, valamint az 1962 és 1971 közötti évek magyar–algériai kapcsolatainak a bemutatása. Jelen kutatás témája a két ország közti diplomáciai, politikai, gazdasági, műszaki-tudományos, kulturális kapcsolatok feltárása.

A dolgozat címében szereplő két évszám keretbe foglalja a kutatási témát, megadva ezzel a kezdő- és végpontot. Mindkét dátum különös fontossággal bír Algéria életében. 1962. lett független az ország, az Eviani Egyezmény zárta le a 132 éves francia gyarmati múltat. Algéria véres, nyolc évig tartó függetlenségi háború árán vívta ki a függetlenségét, ami alapjaiban változtatta meg az ország addigi életét. Nem csupán a nemzeti és gazdasági függetlenséget vívta ki, de önálló, igen sajátos belpolitikát is kialakított magának. Ez a helyi viszonyokat, az arab specifikumokat tiszteletben tartó szocializmus volt, közismert nevén a „szocialista opció”. Ennek megteremtése elméleti síkon a Tripoli Programnak, a gyakorlatban pedig Algéria első, szabadon választott elnökének, Ben Bellának köszönhető. A dolgozat végpontjának 1971-et választottuk, ami több okból is jelentős Algéria és Magyarország relációjában. Egyrészt a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának elnöke, Losonczy Pál 1971-ben látogatást tett Algériában, melynek során számos jelentős megállapodás született a két fél között. Másrészt az államosítási folyamat 1971-re fejeződött be véglegesen Algériában. Minden, addig külföldi tulajdonban levő vállalat az algériai kormány kezébe került, ezáltal végérvényesen megszűnt a francia dominancia.

A dolgozat első szerkezeti egységében Algéria történelme került bemutatásra, azon belül is a függetlenségi harcok, a „szocialista opció” kiépítése, az 1965-ös (vértelen) puccs utáni évek, és egy majdnem megismétlődő katonai hatalomátvétel. A dolgozat második szerkezeti egysége pedig Magyarország és a független Algéria sokszínű és szerteágazó kapcsolatrendszerét mutatja be 1962 és 1971 között, magába foglalva többek között egy pozitív végkimenetelű diplomata botrányt is.

II. A témaválasztás, a téma jelentősége

A Szegedi Történelemtudományi Doktori Iskola komoly tradíciókkal bír a Mediterráneum és Magyarország egymásra gyakorolt kölcsönhatásainak feltárását illetően, mely témakörön belül több doktori disszertáció is született. Ehhez szervesen kapcsolódik jelen kutatási téma is, ami hazai és külföldi relációban is kiemelkedően fontos munka a maga nemében. Jelen kutatás újdonsága abban áll, hogy Magyarország kapcsolattörténetének eddig feltáratlan területét kívánja bemutatni.

Disszertációmban arra kerestem a választ, hogyan alakult ki az a sokrétű és színes kapcsolatrendszer Magyarország és a független Algéria között, melyre az algériai lakosság és a magyar szakemberek egy szűk köre olyan jó szívvel gondol vissza, közel 60 év távlatából is. A dolgozatomon keresztül szerettem volna bemutatni, mennyi nehézség árán alakult ki diplomáciai kapcsolat a két ország között, milyen a magyar szakemberek által újjáépített Algéria, mi vezetett majdnem egy diplomáciai botrányhoz és a diplomáciai kapcsolat megszakításához, mit adott egymásnak a két ország és a két nép. Emellett, kitekintést kívántam nyújtani a nemzetközi eseményekre is, kiemelve olyan regionális problémákat is, mint Algéria kettős határvitája, Marokkóval és Tunéziával.

III. A kutatás módszertana, forrásai

A dolgozathoz számos levéltári forrás – magyar, francia, angol nyelvű – került feltárássra, bemutatásra, elemzésre és értékelésre. Kutatásokat végeztem a budapesti *Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárban* (adminisztratív és titkos iratokba nyerhettem bepillantást), a párizsi *Sciences Po Külügyi Levéltárban*, és a Courneuveben (Franciaország) található *Diplomáciai Levéltárban*. Az algériai magyar nagykövetség és az algériai francia nagykövetség helyzetelemző jelentéseinek köszönhetően, szinte napról napra nyomon követhető a magyar–algériai kapcsolatok kialakulása, azok elmélyülése, kiszélesedése. A nagyköveti jelentések és visszaemlékezések mellett külön kiemelendők a *Magyar Szocialista Munkáspárt* külügyi osztályának dokumentumai, melyek részletes és árnyalt képet nyújtanak a vizsgált korszakról. Franciaországi kutatásaim során számos olyan francia diplomata visszaemlékezéséhez, levelezéséhez hozzáfértem, akik a még gyarmati vagy a már felszabadult Algériában dolgoztak. Fontos kihangsúlyozni, hogy a Diplomáciai Levéltárban külön levéltári egység található a magyar–algériai kapcsolatokra vonatkozóan, mely jelentős mértékben hozzájárult jelen dolgozat elkészüléséhez.

Algéria nyolc éves háborújának fejleményeit bemutató, és az ország történelmét távlati perspektívában elemző szerzők munkái közül ki kell emelni *Benjamin Stora* munkásságát. Az algériai származású történész Párizsban egyetemi tanár, fő kutatási területe az algériai háború, és napjaink Magreb-térsége. A vizsgált időszak eszmerendszerét *Idris Cox: Szocialista eszmék Afrikában* című kötete mutatja be. Megjegyzésként viszont hozzá kell fűznünk, hogy mivel a szakirodalom 1968-as kiadású, a megállapítások néhol magyarázatra és aktualizálásra szorulnak. Viszont, a maga nemében egyedülálló könyv, mivel éppen a vizsgált korszak idejében jelent meg.

A téma magyar szakirodalmát tekintve segítségünkre volt *Lengyel István* munkássága, aki Algéria történelmét részleteiben taglalta egészen az 1980-as évekig. A kutatásban szintén nagy segítséget jelentettek *J. Nagy László* kötetei és tanulmányai, aki nem csupán a független Algériát kutatja, hanem a függetlenségi háborút, és az azt megelőző éveket is. A szerző személyes, algériai tapasztalatai ellenére tárgyilagosan mutatja be kötetein keresztül az 1960-as évek eseményeit, magyar–algériai relációban is. A dolgozatban több esetben is felhasználásra került a szerző olyan kötete, melyekben a magyar–arab és magyar–algériai kapcsolatok kerültek bemutatásra. A magyar vezetés

korabeli álláspontját és a külpolitikánkat *Puja Frigyes: Magyar külpolitika* című kötete mutatja részleteiben. A kötet objektíven helyezi el Magyarországot a nemzetközi életben, és elemzi egy-egy magyar külpolitikai lépésének jelentőségét, valamint annak okait és hátterét.

Jelen kutatásban kiemelt helyen szerepelnek olyan politikusok önéletrajzi írásai, mint például, *Charles de Gaulle*, ami által a franciák szemszögéből is megismerhető és jobban értelmezhető Algéria történelme. De *Ferhát Abbász* írása még árnyaltabb képet adott a korabeli helyzetről, belső viszályokról, Algéria útkereséséről. Szintén ki kell emelnünk *Ahmed Ben Bella* önéletrajzi írását, ami elektronikus úton is elérhető. Gondolatmenete könnyen követhető, koherens, azonban szubjektív, éppen ezért kritikával kell kezelnünk a benne leírtakat. Viszont, az egyértelműen kitűnik, hogy az algériai elnöknek milyen személyes és politikai nehézségekkel kellett szembenéznie a születőfélben levő államban.

Napi- és hetilapok közül kiemelt helyet foglal el a *Népszabadság*, mely a magyar vezetés hivatalos álláspontját közölte. Az újságban gyakran jelentek meg nemzetközi hírügynökségek jelentései is (*Magyar Távirati Iroda – MTI*), vagy algériai újtjelentések magyar újságírók tollából. A napilap használhatóságát erősen behatárolja, hogy jelentősen magán viseli az adott korszak ideológiáját és szellemiségét. Idegen nyelvű folyóiratok és napilapok közül az *El Moudjahid* segített az 1962-es algériai események jobb megértésében és megismerésében, valamint a Magreb-térségen belül zajló folyamatok feltárásában. Az Interneten is elérhető *L'Annuaire de L'Afrique du Nord* évkönyv pedig az 1960-as évekre vonatkozóan adott részletes képet nem csupán az Algériában, de az Észak-Afrikában zajló eseményekről is. A felhasznált napilapok és folyóiratok azért is fontosak, mert bepillantást nyújtanak a korabeli tömegpropaganda mechanizmusába.

IV. A kutatás eredményei

Jelen doktori értekezés célja az volt, hogy bemutassa Algéria függetlenné válását és az önállóság első évtizedét. Emellett átfogó és komplex képet adjon kapcsolatairól Magyarországgal 1962 és 1971 között. Ezzel a kutatással azt szerettem volna bemutatni, hogy mennyi nehézség árán vívta ki Algéria a függetlenségét, miképp alakult ki diplomáciai kapcsolat a két ország között, milyen a magyar szakemberek által újjáépített maghreb ország, mi vezetett majdnem egy diplomáciai botrányhoz, mit adott egymásnak a két ország és a két nép. Emellett, kitekintést kívántam nyújtani olyan regionális eseményekre is, mint az észak-afrikai határviták. Nevezetesen Marokkó és Algéria, valamint Tunézia és Algéria között. A bevezetésben megjelölt kérdésekre a disszertáció megadta a keresett válaszokat, igazolt bizonyos hipotéziseket, de jelentős újdonsággal is szolgált.

A kutatások megkezdése előtt előre prognosztizálható volt, hogy az 1960-as évek elején a magyar-algériai kapcsolatok alakulása több okból is nehézségekbe ütközött. Ez a nehézség nem csupán a korabeli nemzetközi környezet velejárója volt. A magyar vezetés részéről mindenképpen újdonságnak és bátorságnak számított, hogy egy születőfélben levő, Európán kívüli, hagyományait, kultúráját, adottságait tekintve egy teljesen különböző országgal kíván kapcsolatba lépni, és diplomácia képviselőt felállítani.

Kutatásaim során, ami teljesen novum volt, a magyar szakemberek által megtervezett és kivitelezett Algíri Olimpiai Stadion felépítése. Ben Bella felkérte magyar partnereit, hogy a budapesti Népstadion mintájára építsenek egy stadiont Algériában is. Ennek érdekessége abban állt, hogy a bolgár tervezők a magyar pályázati anyagot próbálták szabotálni és az algériai elbírálók elől valamilyen módon „elrejtetni”. A magyar vezetés azonban időben rájött a csalásra, és sikerült ebből a helyzetből győztesen kikerülni. De emellett a nagyszabású építkezés mellett a levéltári források beszámolnak arról is, miszerint az országban számos más épület létrehozása fűződik magyar szakemberek szakértelméhez. (kórházak, lakótelepek, iskolák) Építészetén keresztül Algéria még napjainkban is magán hordozza annak jelét, hogy Magyarország jelentős szerepet vállalt az újjáépítési és helyreállítási munkálatokban.

Jelen doktori disszertáció készítése során, a feldolgozott levéltári források egy eddig merőben új eseményről is említést tesznek, nevezetesen, egy magyar diplomata botrányról. 1968-ban a Magyar Külügyminisztérium új nagykövetet delegált Algériába,

Tóth Elek személyében. Ezzel párhuzamosan került megrendezésre egy nemzetközi konferencia, ahol kommunista pártok vettek részt. Az eseménynek Budapest adott otthont. Itt megjelent az algériai PAGES párt is, mely az FLN mellett illegálisan működött. Az algériai vezetés ezt egy ellene irányuló támadásnak és nyílt provokációnak értékelte. A nézeteltérés közel 60 év távlatából történő elemzése alapján kijelenthetjük, hogy Algéria – Buteflika miniszter – mintegy példastatuálásképp nem vette át a magyar nagykövet megbízólevelét. A két ország között annyira elmélyült a válság, hogy féltő volt a diplomáciai kapcsolatok teljes megszakítása. Idővel azonban az algériai kormány belátta a helyzet kényes mivoltát, és habár nem követte meg Magyarországot, de Tóth Elek „utódja”, Zsigmond Zoltán személye ellen már nem emelt kifogást. A feltárt és kielemezett forrásokból jól látható, hogy a két, eltérő tulajdonságokkal bíró ország között nem csupán együttműködés volt. Talán, épp emiatt a különbözőség miatt alakulhatott ki az 1969-es „diplomata botrány”.

A bevezetőben megfogalmazott, és a disszertációban megválaszolt kérdéseken túlmenően az olvasó választ kaphat arra is, milyen volt a nemzetközi légkör a vizsgált korszakban, mely globális és regionális események határozták meg a két ország kapcsolatrendszerét. Ennek értelmében részletesen bemutatásra került az algériai-marokkói és algériai-tunéziai határvita ugyan úgy, mint érintőlegesen a közel-keleti konfliktus. Mindkét határkonfliktus a gyarmati korszak hozadéka volt. A gyarmattartó franciák által kijelölt határok ugyanis felülírták a történelmi határokat. Emellett, gazdasági és geopolitikai érdekek is meghúzódtak a háttérben. A két konfliktus bemutatása azért is számít nívónak, mivel viszonylag kevés szakirodalom foglalkozik vele, különösképp az algériai-tunéziai vitával.

Távolabbi céljaim a dolgozattal, egy esetleges, időbeni kibővítése, Huári Bumedienné elnökségével, 1978-ig, a kutatás fókuszába még jobban belevonva a nemzetközi eseményekre adott algériai reakciókat (úgy, mint: olajválság, arab-izraeli háborúk). Ez utóbbi kutathatóságának nehézsége abban áll, hogy az ide vonatkozó források nem minden esetben hozzáférhetőek a nyilvánosság számára, a téma specifikumából és érzékenységéből adódóan.

Jelen doktori értekezés elérte a kitűzött céljait, nem csupán a korábban feltett kérdésekre adott választ a számos feltárt forrás által, de olyan nívumokat is tartalmaz, melyek esetlegesen eddig nem voltak közismertek.

V. A szerző témával kapcsolatos publikációi

Nagy Georgina: *Nemzetépítés „internacionalista támogatással” – magyar-algériai párt- és államközi kapcsolatok az 1960-as években.* In: *Mediterrán Világ* 27-28, 2014. 77-87.

Nagy Georgina: *La naissance des États dans le territoire maghrébin: «la guerre des sables» entre le Maroc et l'Algérie.* In: *Études sur la région Méditerranéenne*, 2014. 111-121.

Nagy Georgina: *Les débuts des relations entre la Hongrie et l'Algérie indépendante.* In: *Études sur la région Méditerranéenne*, 2013. 75-80.

Nagy Georgina: *Magyarország és a független Algéria kapcsolatainak kezdetei.* In: *Mediterrán Világ* 24, 2012. 81-86.

Nagy Georgina: *Nemzetállamok kialakulása a Maghreb térségben. A marokkói-algériai „homokháború”.* In: *Mediterrán Világ* 23, 2012. 129-136.

Nagy Georgina: *Változások szele, változó érdekek a Maghreb térségben.* In: *Comitatus*, 2011. 87-97.

A teljes publikációs listám megtekinthető a Magyar Tudományos Művek Tárában.

VI. A szerző témával kapcsolatos előadásai

Nemzetépítés „internacionalista támogatással” – a magyar-algériai pártkapcsolatok az 1960-as években (2013, Pécs)

Magyarország és a független Algéria kapcsolatai 1962-1971 (2013, Szeged)

Magyarország és a független Algéria kapcsolatainak kezdetei 1962-1963 (2012, Szeged)

Nemzetállamok kialakulása a Maghreb térségben: Az 1962-es „homokháború” (2012, Veszprém)

Marokkó a Maghreb térségben (2011, Szeged)